

Carsten Bagge Laustsen

Med kameraet som våben Om billederne fra Abu Graib

Med tiden, når alle detaljer og al ambivalens er bortvisket, vil det, som huskes fra krigen mod Irak, være billederne fra Abu Ghraib og det af to grunde. For det første så vil billederne blive husket som en særlig ondskabsfuld form for tortur, hvor eksponeringen foran kameraet bruges til at forøge følelsen af skam. Torturens seksuelle karakter, brugen af kameraet til at forøge følelsen af skam og det forhold, at soldaternes poserer på billederne sammen med deres ofre og således ingen skam udviser, er det, som er i sandheden chokerende ved fotografierne. For det andet så har billederne afstedkommet stor debat. De blev brugt som en form for modstand mod "de villiges koalition", i forhold til hvilken Bush-regeringen efterfølgende forsøgte at udøve *damage control*. På et mere fundamentalt niveau oplyste de perverse praksisser, som forekom i fængslet, en mørkelagt og uerkendt side af amerikansk magtudøvelse. Pludselig blev de amerikanske idealer og deres konstitutive undtagelser indskrevet på et og samme plan. Dette stillede den amerikanske administration over for to muligheder. Den kunne enten tage afstand fra denne skyggeside, eller den kunne generalisere undtagelsen (ved for eksempel at legalisere tortur). Det var ved ikke konsistent at vælge mellem disse strategier, ved at spille begge kort samtidigt, at regeringen Bush tabte så megen prestige, som den gjorde.

Vi har vel alle set dem – billederne fra Abu Ghraib – eller i hvert fald nogle af dem. Der havde længe været rapporter om mishandlinger og udbredt brug af tortur i de amerikanske fængsler ved Guatanamobugten på Cuba, ved Bagram i Afghanistan, i Abu Ghraib nær Baghdad og andre steder i det, der af flere kaldes det nye amerikanske Gulag. Men det var først med offentliggørelsen af billederne, at mishandlingerne nåede de brede massers bevidsthed og blev taget alvorlig som noget, den amerikanske regering måtte forholde sig til. Billederne fra Abu Ghraib kom hurtigt til at symbolisere USA's problemer i Irak, og som sådan kaldte de naturligvis på en reaktion.

Værst var det, at det blev stadig vanskeligere at opretholde forestillingen om de amerikanske styrker som en befrielseshær. De havde jo overtaget Saddam Husseins fængsel og genanvendte sågar dets torturkammer. Det er usikkert præcis hvor mange, der har været udsat for tortur, men Abu Ghraib har under amerikansk ledelse haft tusinder af indsatte, og heraf hævdes det, at omkring 70-90 pct. er uskyldige, der blot har været på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt (Danner, 2004: 3). For dem, deres familier, bekendte og hele det irakiske folk er et presserende spørgsmål naturligvis, om der er en forskel på Saddams regime og det nuværende? Havde ét undertrykkende regime blot erstattet et andet? Antivestligsindede irakere blev med billederne ligeledes bekræftet i, at Vesten lader sig forbinde med moralsk fordærv, seksuel fornædrelse og profanering af

islam (Pirouz, 2004: 2). Bedre propagandamateriale for antivestlige kræfter kunne vanskeligt tænkes.

Og det var ikke kun opinionen i de arabiske lande, som med Abu Ghraib fik ammunition. De vestlige kritikere af interventionen kunne med billederne hen-vise til, at den amerikanske regerings optimisme med hensyn til demokratiserin-gen af Irak var overdrevet. Og endnu mere ødelæggende viser billederne, at det land, som står forrest i kampen mod slyngelstater, måske er den største og vær-ste af dem alle. Det kunne ikke være meget værre, og der gik heller ikke længe, inden det lød, at Irak var Bushs Vietnam. Abu Ghraib er en af Bushs værste kriser, og den er langt fra overstået.

Når vi erindrer væsentlige hændelser, så sker det ofte ved at genkalde et billede, der herigennem får ikonisk karakter. Huynh Cong Uts billede af nøgne børn, som flygter fra et amerikansk napalmangreb på en vietnamesisk landsby, er et godt eksempel herpå. Det er kommet til at symbolisere ikke blot den ame-rikanske fiasko i Vietnam, men også de store lidelser, den amerikanske krigsførelse var forbundet med. Fotografier som Uts forbinder nutiden og den umiddelbare fortid. De kondenserer mening og lægger spor ud, som får fortolkning, erindring og meningsdannende processer til at flyde uhindret (Sontag, 2004c: 76).

Når vi om 20 til 30 år genkalder os krigen mod Irak, bliver parallellen til billedet af de napalmforbrændte børn sandsynligvis to billeder, der allerede nu har fået ikonisk status. For det første billedet af en iraker, som står i kristuspositur på en kasse og med ledninger påsat hænder og fødder. Offeret har en sandsæk over hovedet. Det, der vises, er en torturscene (offeret er blevet truet med at få elektrisk stød, hvis det sænker armene), og som sådan henviser billedet til de amerikanske besættelsesstyrkers brutale adfærd i Irak. Det særlige ved dette billede er netop, at det henviser til Kristi lidelseshistorie, altså til en uskyldigs pinsler – til et martyrium. Det andet ikoniske billede viser Lynndie England, som holder en fange i snor. Igen er symbolværdien stor. Billedet udtrykker ameri-kansk imperialisme – Irak er USA's skødehund. Men det viser også torturens seksuelle karakter med dets referencer til sadomasochistisk sex. Billedet rummer i nogle tolkninger en reference tilbage til en scene i Pier Pasolinis film *Salo*, hvor italienske fascister torturerer og ydmyger en gruppe piger og drenge. I en af fil-mens tidlige scener får de unge halsbånd på og tvinges til at kravle og gø som hunde.

Billederne fra Abu Ghraib blev bragt i april 2004: først i *The New Yorker* og senere spredt til hele landet gennem den amerikanske nyhedsudsendelse *60 minutes II*. *Washington Post* fulgte senere op med flere billeder og nogle korte videoer, som var tilgængelige på avisens hjemmeside, og snart var materialet spredt overalt. Det var Joseph Darby, sergent i den amerikanske hær, som satte sagen i gang, da han skubbede en anonym besked ind under døren til Criminal Investigation Division (CID), der er en mobil enhed, som undersøger overtræ-delser af de militære reglementer.

Den amerikanske regering så excesserne som afvigende adfærd, og som udtryk for, at enhedens medlemmer var dårligt trænet til deres job. Det var enkeltstående hændelser, som ikke udtrykte, hvad Amerika stod for (Bush, 2004).

Dette blev understøttet af to af regeringens officielle rapporter: Antonio Tagubas rapport, hvor den seksuelt orienterede tortur blev forklaret med henvisning til mangel på lederskab, disciplin og træning, og Schlesingers rapport, hvor det blev hævdet, at det ikke kunne dokumenteres, at overgrebene var officiel politik (Adams et al., 2005: 14). Ifølge megen kommenterende litteratur er dette perspektiv for snævert. Adfærden i Abu Ghraib havde sin baggrund i utallige memoer, hvor ideen om, hvad tortur var, til stadighed var til forhandling. Torturen fandt altså sted i et klima, hvor det gang på gang blev understreget, at internationale konventioner var utidssvarende i kampen mod terror, og at der var behov for "et nyt paradigme".

Vi har her to former for politisk kommunikation, der tilnærmelsesvis svarer til en sondring mellem en analyse af fotoerne i henholdsvis deres umiddelbare og lokale kontekst og i deres middelbare og globale. For det første er der den kommunikation, eller rettere det klima, som gjorde torturen mulig. Her er det relevant at undersøge den officielle diskurs om terrorisme og mere snævert de talrige forsøg på at indsnævre, hvad tortur meningsfuldt kan siges at være. For det andet må et studie af billederne fra Abu Ghraib som politisk kommunikation nødvendigvis følge disse billeders cirkulation i politisk relevante medier og de politiske strategier, der er knyttet hertil. Centralt i denne sammenhæng er også, hvad det betyder, at den politiske kommunikation har et fotografisk materiale som sit medium. Der havde længe cirkuleret rapporter om torturen, men det var først med offentliggørelsen af billederne, der for alvor skete noget. Hvorfor?

Dernæst kan også relationen mellem dem, der udøvede torturen, og deres ofre ses som en form for politisk kommunikation. Der sendes et budskab, som dels har sin baggrund i selve den magtsituation, torturen udøves i, dels i de kulturelle stereotyper, der trækkes på. Ydermere er det også centralt at undersøge det forhold, at ydmygelserne blev fotograferet. Var dette en integreret del af torturen, og hvad betød det, at disse billeder kunne cirkuleres både blandt de amerikanske soldater på den ene side og ofrenes familier og bekendte på den anden?

Tilgangen, som her anvendes i studiet af billederne, er ideologikritisk. Det betyder for det første, at billederne undersøges som politiske artefakter og kommunikative handlinger, der har deres baggrund i et mere eller mindre sammenhængende sæt af ideer. Når termen artefakter anvendes, er det for i forlængelse af nyere ikke-idealistisk orienteret ideologikritik at betone, at ideologier ikke blot, og måske ikke engang primært, er "ideer", men snarere noget, der kommer til udtryk i materielle praksisser – som for eksempel et billede, og det at tage det, er. Mediaritet står med andre ord centralt. Den ideologikritiske tilgang betyder for det andet, at billederne kobles til bestemte aktører/producenter. Derved står den i modsætning til for eksempel megen diskursanalyse, hvor en sådan fundering af meningsrammer ikke etableres. Endelig indebærer tilgangen, at billederne undersøges som magtinstrumenter, der tjener til opretholdelse eller kritik af givne politiske interessekonstellationer.

Artiklen lægger ud med at beskrive billederne og deres indhold for herefter at undersøge fotoerne som en form for tortur. Blikket vendes dernæst mod det klima, der gjorde torturen mulig. Her kommer artiklen omkring de talrige "tortur-

memoer”, som blev produceret efter 11. september og væsentligst det såkaldte Bybee-memo. Afslutningsvis kommenteres på Bushregeringens strategi for *damage control* og på, hvorfor det netop var fotografierne, som bragte regeringen i defensiven.

Torturen i Abu Ghraib

Før de skandaløse billeder var Abu Ghraib kendt som stedet, hvor Saddam Hussein torturerede og henrettede politiske opponenter. Alene i 1984 skulle der her være henrettet 4000 fanger. Fængslet ligger 32 kilometer uden for Bagdad og blev bygget i 1960 af engelske entreprenører. Tallet er usikkert, men et estimat er, at fængslet under Saddam husede omkring 15.000 fanger, som i øvrigt alle blev sat fri, inden USA's hær nåede Bagdad (Packer, 2004). Efter rømningen blev stort set alt af værdi stjålet eller ødelagt. En af de amerikanske besættelsesstyrkers første opgaver var derfor at istandsætte fængslet, som med den amerikanske overtagelse omdøbtes til “Camp Redemption”. Fængslet blev herefter igen fyldt med fanger – 7.000 sommeren 2004, hvor tallet var på sit højeste. Den 24. maj 2005, altså efter offentliggørelsen af billederne, oplyste Bush i en tale, at Abu Ghraib skulle rives ned. Fængslet var, må man formode, en stadig og ubekvem påmindelse om de amerikanske problemer i Irak. Den midlertidige irakiske præsident, Ghazi Mashal Ajil al-Yawer, modsatte sig imidlertid, og det samme gjorde den overordnede dommer inden for det militære retssystem, James Pohl, da stedet var åsted for en kriminel handling under udforskning. Abu Ghraib fungerer derfor stadig som fængsel, om end det personale, som tidligere var direkte forbundet med torturen, naturligvis er afskediget, forflyttet og enkelte også retsforfulgt. 13 er blevet afskediget, 54 underkastet mindre disciplinære straffe, og endelig skulle 57 sager været overgået til anklagemyndigheden (Danner, 2004: 46).

Fængslets op mod 7000 indsatte blev bevogtet af 90 medlemmer af militærpolitiets 800ede brigade (Strauss, 2004: 3). Brigaden blev ledet af Janis Karpinski, der af mange ses som hjernen bag mishandlingerne. Militærpolitiet deltog kun sjældent i selve afhøringerne af fanger – deres opgave var “at knække” eller “blødgøre” fangerne inden afhøringsenhederne gik i gang. Om de har fået detaljerede instruktioner i, hvordan dette skulle, kunne eller burde foregå, vides ikke, men det er forholdsvis sikkert, at bataljonen blev rost for den hastighed med hvilken den formåede at “knække” fangerne (Macmaster, 2004: 14; Rahimi, 2004: 7; Danner, 2004: 19). I et hemmeligstemplet appendiks til Tagubas rapport findes en ordre givet den 12.10.2003 af oberstløjtnant Ricardo Sanchez (den øverst ansvarlige for styrkerne i Irak), som befaler, at forhørsenheder (MI's) og militærpoliti (MP's) arbejder tæt sammen med henblik på at “manipulere de indsattes følelser og svagheder” (Macmaster, 2004: 14).

Lad os starte med tre torturscener, alle optaget på video og offentliggjort umiddelbart efter den første bølge af fotografier. Den første scene viser tre soldater, som jager rundt med nøgne fanger. En fange bliver slået, en anden fange bliver slæbt hen over gulvet, og han bliver den første i den pyramide, som de er ved at “bygge”. Alle fangerne er i flexicuffs og har grønne sandsække over deres hoved. En anden billedsekvens viser fanger, som er tvunget til at masturbere, og en tredje

en mand som er lænket til en tremmedør, han banker sit blødende hoved imod, indtil han besvimer (White et al., 2004). I tillæg hertil har vi så hundredvis af fotografier, som viser fanger i forskellige strabadserende, angstfremkaldende og ydmygende situationer. Et billede viser en fange i kristuspositur indsmurt i afføring. På andre billeder ser vi fanger, som trues af gøende hunde, eller som bløder efter at være blevet bidt. Endelig har vi en lang række billeder, der ligesom nogle af videosekvenserne har seksuel ydmygelse som tema: for eksempel ser man en mand, som tvinges til at simulere oralsex med en banan og to nøgne fanger, der er lænket så tæt sammen, at de ikke kan undgå at berøre hinandens kønsorganer, og lænkedede fanger med dameundertøj på hovedet. Der skulle i alt være mere end 1000 fotografier, men de ikke-offentliggjorte skulle efter sigende ikke bidrage med afgørende nyt. For mange af billederne gælder det, at medlemmer fra brigaden poserer foran de ydmygede irakere, hvilket vi vil komme tilbage til.

Den bredt accepterede opfattelse er, at de ovenstående praksisser udgør tortur. I konventionen mod tortur og anden grusom, umenneskelig eller ydmygende behandling eller straf fra 1984 (ratificeret i 1995 og underskrevet af USA i 1994) defineres tortur på følgende måde:

“Tortur er en hvilken som helst handling, gennem hvilken betydelig smerte eller lidelse – hvad enten fysisk eller mental – påføres en person for at skaffe sig oplysninger eller en bekendelse fra ham eller en tredje person, for at straffe ham for en handling, han har begået eller formodes at have begået, eller for at intimidere ham eller andre personer. ... [T]ortur konstituerer en grov og bevidst form for grusom, umenneskelig eller ydmygende straf” (Arnold, 2004: 1002).

Endelig skal det nævnes, at mere klassiske former for tortur også fandt anvendelse i Abu Ghraib. En ofte anvendt teknik var at lægge et vådt håndklæde over fangerens ansigt og lade dryppende vand give fangerne indtrykket af, at de var ved at drukne – eller man holdt simpelthen deres hoveder under vand og løftede det først umiddelbart inden drukning (hvad der også populært kaldes “undervandsbåden”). Andre teknikker var at give fangerne stød, frarøve dem deres sanser eller at give dem forskellige medikamenter med henblik på enten at sløre deres sanser og modstandskraft eller at pine dem. Alle disse former for tortur er “populære”, da de ikke efterlader nogen synlige tegn på, at tortur har fundet sted. Det går dog ikke altid som ønsket og forventet, og især de forskellige drukneteknikker har haft deres ofre. Mindst 26 fanger er døde i USA’s varetægt, heraf helt sikkert mindst fem i Abu Ghraib (Danner, 2004: 48). Et af disse dødsfald er foreviget på et af de offentliggjorte billeder.

Tortur og skam

Inden de amerikanske soldater drog til Irak, fik de en uges kursus i landets historie og skikke. Her fik de udleveret en pamflet med retningslinjer for korrekt opførsel. Her er et uddrag:

“Bring ikke skam over eller ydmyg en person offentligt. At bringe skam over en mand vil få ham til at vende sig mod koalitionen. Det, som især fremkalder skam, er

når en ydmygende handling bevidnes af en tredje person. Hvis du skal gøre noget, som fremkalder skam, så fjern pågældende fra andres åsyn. Det fremkalder skam at placere en hætte over den indsattes hoved. Undgå denne praksis. At placere en indsat på gulvet eller træde på ham med foden indikerer, at du er Gud. Dette er noget af det værste, vi kan gøre. Arabere anser følgende ting for urene: fødder eller fodsåler; at bade blandt andre. I modsætning til soldater, som er vant til toiletter i den fri luft, så vil arabiske mænd ikke bade/bruge en badefacilitet sammen” (Danner, 2004: 18).

Det interessante ved disse retningslinjer er, at den omstridte enhed i Abu Ghraib ikke så disse retningslinjer som restriktioner, men i stedet anvendte dem som opskrifter med henblik på at maksimere følelsen af skam blandt de indsatte. Bataljonen har tydeligvis forstået sig som seksuelt frigjorte og deres fanger som tynget af traditioner og religion. I henhold til denne diagnose var fangernes seksualitet og homofobi (forestillingen om at homoseksualitet udgør en feminiseret maskulinitet) deres svageste punkter (Thukral, 2004: 3). Dette går godt i spænd med holdningen blandt de neokonservative policycirkler i Washington. Disse skulle efter sigende være stærkt inspireret af Raphael Patais *The Arab Mind* (1973), som rummer et 25 sider langt kapitel om arabernes holdning til sex. Det hedder, at sex er omgærdet med tabuer, og at de detaljerede regler vedrørende adskillelsen af kønnene og tildækning af kvinderne har som effekt, at sex er det aspekt, som araberne bruger mest af deres mentale energi på. Bogen beskriver også holdningen til homoseksualitet og kravet om at holde udfoldelsen af seksualitet inden for privatlivets sfære (Hersh, 2004: 39).

Om bataljonen har fået denne viden om Islam ved at omvende den ovenfor-nævnte pamflet, eller om fremgangsmåderne var udtænkt fra højere sted, er vanskeligt at sige. Tilstrækkeligt er det at slå fast, at disse praksisser af ofrene blev opfattet som stærkt ubehagelige. Måske efterlader denne form for tortur ikke fysiske men, men den psykiske smerte kan ofte være lige så ødelæggende som en fysisk. Det følgende er del af en erklæring afgivet til undersøgelsesenheden under ed og bemærk, hvorledes alle de ovenstående skamfremkaldende elementer aktiveres:

“Noget af det, som de gjorde, var at tvinge mig til at sidde som en hund; de holdt mig i en snor og fik mig til at gå som en hund, alt imens de lo af mig. ... En af politifolkene beordrede mig på arabisk til at kravle, og jeg kravlede på min mave og politiet spyttede og slog på mig, mens jeg kravlede. ... Så begyndte politiet at slå mig i nyrerne og på mit højre øre, og det begyndte at bløde, og jeg mistede bevidstheden. ... Nogle dage før de slog mig på øret, manden, som bar briller, han trak et par røde dameunderbukser ned over mit hoved. ... Og da jeg var i rum nr. 1, bad de mig om at lægge mig på maven, og de hoppede fra sengen og ned på min ryg og mine ben. Og de to andre spyttede på mig og gav mig øgenavne, og de holdt mine arme og ben. ... De bragte mig til et andet rum og gav tegn til, at jeg skulle lægge mig på gulvet. Og en af politimændene pressede sin knippel ind i min anus, og jeg følte den glide ca. to centimeter ind. Jeg begyndte at skrike, og så trak han den ud og vaskede den med vand fra rummet. Og så kom to amerikanske piger, der slog mig; de slog mig på mit lem med en bold lavet af en svamp. Og da jeg var bundet på værelset, en af pigerne, med blond hår, hun er hvid, hun legede med mit lem. ... Og mens de gjorde alle disse ting fotograferede de mig” (Danner, 2004: 13-14).

Endnu et vidnesbyrd:

“Øredøvende musik blev gennem øretelefoner spillet direkte ind i deres ører, og de blev kommanderet til at danse rundt i rummet. ... Soldater gik rund omkring dem og hviskede dem ting i ørene ... Salem sagde, at de hviskede, at de ønskede at have sex med ham, og de sagde, “kom nu, bare for to minutter”. De bad ham også om at hente sin kone, så de kunne have sex med hende. ... Ahmad sagde, at han blev tvunget til at stikke en finger i anus og bagefter slikke den. Han blev også tvunget til at slikke og tygge på en sko. ... Også Sattar sagde, at han blev tvunget til at stikke en finger i anus og slikke den. Han blev også befalet at stikke en finger i næsen, mens de forhørte ham, alt imens han knælede med fødderne på jorden og en arm i luften. Den arabiske oversætter fortalte ham, at han lignede en elefant” (Danner, 2004: 15).

Vi har det hele her. Betoningen af seksuelle tabuer. Nøgenhed som anvendes for at forstærke skammen. Og endelig har vi den påtvungne kontaminering fra urene objekter (sko, fødder ...), kontakten med urene substanser (at slikke afføring af en finger) og endelig kravet om, at fangerne skulle te sig som dyr. Alle disse praksisser synes at indikere, at “bødlerne” havde en viden om islam og om områdets skikke. For at forstå skammen kan vi frugtbart sondre mellem spørgsmålet om identitet, om hvem man er, og hvad man gør. Hvor skyld handler om, hvad man gør, og som sådan er noget, der kan sones, straffes for eller tilgives, så henviser skammen til, hvad man er (Shapiro, 2003: 1132). Skam vedrører således det helt fundamentale i det at være et menneske. Lewis skriver:

“Det bud, som skylden giver anledning til, er basalt set ’Stop. Det, du gør, træder en standard eller regel under fode. Vær opmærksom på, hvad du gør og ændr din adfærd’ ... Når det handler om skam er påbudet meget strengere: ’Stop. Du er ikke god!’ Og mere væsentligt, så handler det her om selvet og ikke om handlinger. Påbuddet får ikke maskinen til at ændre kurs og giver ikke anledning til en anden type handlinger; det stopper maskinen fuldstændig. Enhver handling bliver umulig, da det er selve maskinen, som er problemet” (Lewis, 2003: 1188).

Hvis man går til spørgsmålet fænomenologisk, så fremkaldes skam ofte af to forhold. For det første skammer man sig ofte, når man overskrider moralske, religiøse eller kulturelt givne forbud. Man sammenligner sine handlinger eller det, vedkommende har været udsat for, med nogle standarder, som enten er vedkommendes egne eller andres, og gabet mellem realiteterne og standarderne er så det, der fremprovokerer skammen (Lewis, 2003: 1181). For det andet kan følelsen af at være hjælpeløs eller i andres vold fremkalde skam og tab af selv-respekt (Shapiro, 2003: 1132). Et interessant eksempel er her tilfældet, hvor bødlen bruger den indsattes krop mod den indsatte. Det kan for eksempel være ved gennem varme og berøring at fremkalde en erektion (de kvindelige soldaters leg med et offers penis i eksemplet ovenfor) eller den indsattes desperate forsøg på ikke at trække vejret, når vedkommende udsættes for “undervandsbåden” (Sussman, 2005: 22-23). Endelig bør man her nævne, at ofre ofte nægtes adgang til toiletfaciliteter og hermed tvinges til at gøre i bukserne eller på anden måde komme i kontakt med afføring eller urin. Ud over det nedværdigende og infantil-

iserende i dette er et centralt element i “straffen” den indsattes kamp for at holde afføringen eller urinen tilbage – en kamp, som offeret altid taber. Tricket er, at offeret føler sig ansvarlig for at have gjort i bukserne og det skammer sig derfor (Sussman, 2005: 22). Det forlyder også, at nogle af hundeførerne konkurrerede om, hvem der først kunne få en fange til at urinere i bukserne af angst for hundene (White og Higham, 2004). En tilkaldt hundefører, William J Kimbro, blev, efter at han med sin narkohund havde gennemført en celle, tilkaldt for at skræmme nogle fanger med hunden. Han protesterede, da det ikke var noget, som hans hund var trænet til, og han er en af de få, som roses for sin opførelse i Tagubas rapport (Hersh, 2004: 34). Det generelle indtryk var, at ydmygelserne var massive, og at kritikken af dem var sparsom eller helt manglende.

Tortur handler ikke primært om at forvolde smerte, men snarere om at knække offeret og dets vilje. Det centrale er at frarøve offeret enhver form for kontrol over situationen, hvilket forklarer de ofte forekommende forsøg på at forvirre fanger, frarøve dem deres sanser og i det hele taget påvirke evnen til at orientere sig (Shapiro, 2003: 1141). Når tortur i så høj grad involverer kønsorganerne og de erogene zoner, er det blandt andet fordi, disse regnes som vores mest private områder. Hvis en bøddel viser, at han også har adgang og kontrol over disse organer og zoner, er det udtryk for den totale kontrol (Sussman, 2005: 7). Når en fange for eksempel tvinges til at masturbere, vil han desperat prøve at aktivere sine hedeste fantasier, og denne praksis bekræfter dermed, at torturbøddlen også har adgang og ejerskab til disse (Sussman, 2005: 22). På tilsvarende vis røber en rødmen eller erektion det mest private og nedbryder derved forestillingen om, at man kan opretholde en facade og på baggrund heraf også et “privat” selv (Sussman, 2005: 29).

Når man skammer sig, gør man det oftest over for andre. Skammen er en social følelse. Man anticiperer andres holdninger og reaktioner. Derfor skjuler den, som skammer sig, sig ofte. Man undgår at se andre i øjnene, man taler til dem gennem en skærm, som det var tilfældet ved voldtægtssofres afgivelse af vidnesbyrd til sandhedskommissionen i Sydafrika (Shapiro, 2003: 1130), eller man tager som en radikal konsekvens sit eget liv for ikke at “skulle stå til regnskab” (Hersh, 2004: 44). At tvinge andre til at overvære ydmygende tortur må således forstås som et forsøg på at forøge torturens ødelæggende og nedbrydende karakter. I Abu Ghraib har vi set tre varianter af dette. For det første er der scener, hvor fanger iagttager hinandens tortur eller tvinges til at deltage i den. For det andet er der bødlernes tilstedeværelse – for eksempel kvindelige soldater, over for hvilke de indsatte “poserer” nøgne. For det tredje og nok så væsentligt forøger det forhold, at der blev taget billeder af sekvenserne, den potentielle række af beskuere nærmest uendeligt og dermed også skammen.

Skammen er dog ikke kun det eksterne fordømmende blik – det er også ens egen fordømmelse af sig selv (Shapiro, 2003: 1134). Skammen adskiller sig fra primære følelser (som følelsen af sult og kulde) ved at være fremkaldt gennem selvrefleksion (Lewis, 2003: 1181). Den forudsætter som sådan en spaltning af selvet. Man er både subjekt og objekt for skammen – eller mere ligefremt: Man skammer sig over sig selv (Lewis, 2003: 1187). Det er for at forstærke denne

spaltning, at ofre ofte tvinges til at medvirke i deres egen ydmygelse og tortur. Vi har allerede set, at dette er tilfældet, når ofre tvinges til at gøre afføring eller urinere i eget tøj. Mere generelt sættes offeret ofte i en situation, hvor de gives håbet om at kunne tilfredsstille deres bødler. Hvad er det, de gerne vil høre, hvad vil de have mig til at gøre ...? Det håb, som installeres, skuffes som oftest og med den konsekvens, at offeret føler, at det har gjort noget forkert – at det havde et valg og følgelig ansvar for at have valgt forkert (Sussman, 2005: 23). Som Sussman skriver: “Tortur krænker eller mindsker ikke blot offerets handlingskapacitet; det er snarere sådan, at denne kapacitet vendes mod sig selv, idet offeret tvinges til at opleve sig selv som hjælpeløs, men samtidig som ansvarlig for denne krænkelse” (Sussman, 2005: 30).

Krigstrofæer

Der er generel enighed om, at fotograferingen af fanger i ydmygende situationer og positioner var en del af torturen (Hersh, 2004: 38-39). “Alle fotografier er *memento mori*. At tage et fotografi er at deltage i en anden persons (eller tings) dødelighed, sårbarhed eller foranderlighed” (Sontag, 1979: 15). I forhold til Abu Ghraib kan man endda gå så langt som at sige, at kameraet fungerer som et torturredskab. Særligt talende er her et billede, hvor menig England poserer med kameraet, så man skulle tro, det var en pistol.

Fornægtelsen af enhver forestilling om en fælles humanitet er et væsentligt karakteristika ved billederne. Offeret mødes ikke som en, der har et ansigt og en historie. Ofte ser man, at hovedet i beskæringen af fotografierne er klippet væk, mens kønsorganerne til gengæld vises tydeligt frem. At fangerne har sandsække over hovedet, kan selvfølgelig forklares ved, at man ønsker at desorientere dem, og endvidere selv at undgå at blive genkendt. Men hæfterne har åbenlyst også til hensigt at reducere ofrene til blot at være kroppe. Forskellene mellem de forskellige personer forsvinder, og det samme gør den bøn om barmhjertighed, som lyser ud af ethvert ansigt. Fangerne reduceres til at være udtryk for en kategori: til terroristen, undermennesket, den religiøse fanatiker...

Slavoj Žižek refererer i sin bog om irakkrigen til et tv-program, hvor et fotografi af et formodet medlem af al Queda blev vist frem for seerne. En stemme spørger, om manden, der har væsentlige informationer om fremtidige terrorangreb, skulle tortureres for at få adgang til disse. Svaret, seerne gav, var til ingens overraskelse, bekræftende. Og hvorfor? Jo, fordi manden allerede bar tegn på tortur, han var fotograferet på en lidet flatterende måde, og så var han iklædt en orange fangedragt med brystet halvt blottet. Manden “lignede” med andre ord en terrorist. Var han blevet vist frem i almindeligt tøj, velfriseret og i et fordelagtigt øjeblik, så havde seerne sandsynligvis stemt anderledes. Kan man ikke på samme vis hævde, at overgrebene på de irakiske fanger i Abu Ghraib reducerede dem til en tilstand, hvor prædikatet “skyldig” synes uundgåeligt. Fangerne lugter af sved, blod, afføring og urin. De er ansigtsløse, og fangedragten anonymiserer dem. Reducerede den ottehundredede bataljon ikke de tilfangetagede til en tilstand, hvor de kom til at ligne de monstre, Bush taler om?

Bourke sammenligner fotografierne fra Abu Ghraib med billederne af ritualiseret overgreb under Anden Verdenskrig og under krigen i Vietnam. Disse billeder kunne for eksempel vise et afhugget hoved, som var placeret på hjelmen af en tank eller på spyd uden for soldaternes telte (Bourke, 2005: 42). Ønsket er at udstille sin overlegenhed over for fjenden, ligesom når stolte storvildtjægere poserer foran det nedlagte vildt og med en fod oven på det nedlagte bytte viser deres overlegenhed og magt. Ligheden med behandlingen af de irakiske fanger forekommer for tydelig til at være tilfældig.

Soldaternes smørrede grin og deres overentusiastiske gestik afslører, at de torturerede på fotografierne reelt blot tjener som en kulisse for realiseringen af deres nydelse (Kear, 2005: 113). På samme måde som vi fotograferes foran historiske monumenter, slotte eller naturpanoramaer, er det indhold, som billederne kommunikerer basalt set, "at jeg var her". Hvis vi bruger lacaniansk terminologi, så er scenerierne i Abu Ghraib gestaltet for den store Anden – en imaginær instans, som skal ratificere ens nydelse (Davis, 2005: 79). Fotografierne skulle netop ses af andre – hvorfor ellers tage dem, og hvorfor ellers inkludere sig selv i dem?

"Som vi alle ved, går vores drenge og piger nu i krig bevæbnede med digitalkameraer for at de, som er efterladt på hjemmefronten, dagligt kan modtage en frisk forsyning af fotografier. Mange af disse fotografier minder om dem, som er taget i Abu Ghraib. Den amerikanske turist ... retter kameraet mod sig selv: Fokuserer på grinet, på blikket, på den falliske fremtoning, på den approprierende gestus eller på behovet for at krone ens overlegenhed i forhold til andre. Abu Ghraib er et markant udtryk for det perverse begær, der ligger bag dette behov. Et af disse billeders mål er at give folk derhjemme en smag af, hvad de går glip af: Abu Ghraib som en amerikansk Kasbah – genuin orientalisme" (Davis, 2005: 80).

Når flere af medlemmerne fra den ottehundrede bataljon poserer på billederne, er det uden at vise noget som helst tegn på bevidsthed om, at de gør noget forkert. Som Sante skriver, så ville en aggressiv og hadende attitude trods alt indirekte have indikeret en form for respekt for "fjenden" (Sante, 2004). Sante sammenligner på denne baggrund fotografierne fra Abu Ghraib med billeder af KKK-lynchninger fra århundredes begyndelse. Der findes over femtusind dokumenterede eksempler på lynchninger i USA. De sorte blev hængt i træer og til tider blev der sat ild til dem. Deres kroppe var ofte torturerede, lemmer var skåret af, og alt dette ofte med seksuelle undertoner (for eksempel kastration). Det i denne sammenhæng interessante er, at der til tider blev fremstillet postkort på baggrund af disse lynchninger. Disse kort kunne have forskellige funktioner i forhold til den offentlige sfære. De blev til tider brugt som reklame for forretninger, der hermed kunne vise, at de gik ind for den hvide race. Tilsvarende tilhørsforhold kunne de, der sendte kortene til hinanden, markere, at de var på den rette side i kampen for den hvide race. Desuden kunne postkortenes implicite budskab være, at modtageren var gået glip af en stor oplevelse. "Se hvor jeg nød det! Jeg var der!" (Bourke, 2005: 42).

Postkortene tjente endvidere til at markere, at forsøg på at udfordre de hvides position ville blive straffet (Carby, 2004). Vigtigt at bemærke er også, at bødlerne ikke følte nogen form for skyld i forhold til deres handlinger. På tilsvarende vis kunne fotografierne fra Abu Ghraib også tjene som en påmindelse til oprørske irakere om, at de kunne risikere at blive udsat for noget tilsvarende. Manglen på følelse af skyld og skam ses i bødlernes ansigtsudtryk og gestik, og det ses også på de fotografier, hvor fængselspersonale udfører deres normale arbejde, alt imens torturen foregår i baggrunden (Bourke, 2005: 41).

De amerikanske soldater har lidt mange militære nederlag i Irak. Den irakiske befolkning tog ikke imod dem som befriere, sådan som nogle soldater måtte have forventet, og det amerikanske personale i Abu Ghraib blev ofte beskydt af antivestlige grupper. Soldaterne befandt sig på denne vis i en feminiseret position – hvis vi hermed forbinder mangel på kontrol og sårbarhed. Handlingerne indenfor i fængslet kan ses som et forsøg på at omvende denne relation (Feldman, 2004: 3). I stedet for at være de svage og feminiserede kunne soldaterne i relationen til fangerne fremstå som den maskuline part (givet ved styrke, mod, handlekraft mv.). Jeg har allerede nævnt en lang række feminiserende praksisser, så lad mig her blot supplere med ét eksempel. Fanger skulle været blevet tvunget til at synge *Star Spangled Banner*, alt imens de stod helt afklædte (Giroux, 2004: 786). Et bedre udtryk for underkastelse under amerikansk suverænitæt kan man vanskeligt tænke sig. Der er her selvfølgelig også en bredere kontekst. Det er meget sandsynligt, at de amerikanske soldater simpelthen ønskede at hævne 9/11. Når nu de ikke kunne få fat i Bin Laden, så måtte menige irakere træde i stedet for.

En central kontekst, som giver fotografierne deres mening, er krigen mod terror og diskursen om ondskabens akse og al Queda. Bush har skildret USA's fjender som "onde" og "gemene", Rumsfeld som "veltrænede terrorister", Heynes som "exceptionelle" personer, Hastert som "unikke" og Cheney som "i sandhed slette personer". I krigen mod terror repræsenterer fjenden ikke længere noget, han har ingen fornuft, ingen motiver. Fjenden er simpelthen ond og har ikke andet mål end at slå ihjel.

At dette fik betydning for Abu Ghraib og for måden, hvorpå man forholdte sig til skandalen, så vi blandt andet i en kommentar fra medlem af senatets udvalg for de væbnede styrker, James Inhofer, der bemærkede, at de indsatte i Abu Ghraib jo ikke sad inde for trafikforsøelser, men at fangerne i blok 1A og B var mordere, terrorister og oprørere. Mange af dem havde amerikansk blod på hænderne (Sontag, 2004b). Underforstået var torturen her legitim, fordi det var den ultimative og barbariske fjende, man havde med at gøre. Borte af syne var de internationale konventioner om krigsfanger.

Signaler

Det er almindelig kendt, at Hitler aldrig gav en skreven ordre til jødernes udryddelse – en sådan ordre har i hvert fald aldrig kunnet opspores. Hvad skabte så enigheden bag jødeudryddelsen? Hitlers signaler er svaret: De nazistiske generalers og ideologers forsøg på at levere det, som de mente, Hitler ønskede.

Browning skriver følgende om, hvordan Hitler styrede gennem signaler snarere end ordrer, og om hvordan dette var højst effektivt:

“I stedet for blev nu nye signaler og antydninger givet fra centeret og det med stor effekt: disse nye signaler satte bølger i bevægelse, som bevægede sig udad ... [I] den situation, disse bureaukrater befandt sig i, og i de berøringsflader de havde, kunne de ikke undgå at bemærke røret og blive påvirket af den ændrede atmosfære og de nye handlingsmuligheder. Det var ikke ubegavede og kejtede folk. De kunne afkode signalerne og opfatte, hvad der blev forventet af dem og afpasse deres adfærd efter det. ... Det var deres modtagelighed over for sådanne signaler og den hastighed, med hvilken de tilpassede sig til den nye politik, som tillod, at den endelige løsning blev gennemført med så lidt friktion og med så ringe formel koordinering, som tilfældet var” (Adams et al., 2005: 26).

Villigheden til at posere sammen med de ydmygede fanger viser, at bataljonen måske nok opfattede deres handlinger som moralsk forkastelige, men at de samtidig så denne overskridelse som autoriseret eller legitimeret fra højere sted og derfor som noget, der ville blive billiget. I stedet for at sige “se, hvilke horrible ting, jeg gør”, kunne de nu sige, “se, hvilke horrible ting, jeg gør for at gøre min pligt for mit fædreland”. Fristelsen, som skulle bekæmpes, var medlidenheden med ofrene (Žižek, 2006). Som afdelingsfører Ivan Fredericks advokat sagde under processen mod hans klient, vil man ikke kunne forvente, at der var en skreven ordre. Folk er alt for smarte til at udstede en sådan. Tilstrækkelig var en beskrivelse af en form for aktivitet (for eksempel at få fangerne til at skamme sig eller at knække dem gennem manipulation af deres omgivelser), en kommunikeret forestilling om, at dette ville være en effektiv teknik, og en indikation af, at sådanne teknikker var dem, der var brug for (Danner, 2004: 20).

Den almindelige opfattelse er, at kun ganske få af bataljonens medlemmer kunne karakteriseres som afvigende personer med psykiske problemer, og spørgsmålet er også, om det i det hele taget er væsentligt. Når de kunne handle, som de gjorde, så var det blandt andet, fordi der var en præsident og en regering, som delte verden op i de gode og de onde, og som gjorde det ene krumspring efter det andet for at bøje og fordreje Geneve-konventionerne (Strauss, 2004: 7). Selvfølgelig har bataljonens medlemmer et ansvar, og selvfølgelig skal de retsforfølges i forhold til dette, men der er også et ansvar, som når højere op, og som bør gøres gældende. Jeg nævnte tidligere nogle billeder, hvor fængselspersonale varetog deres pligter tilsyneladende upåvirkede af de excesser, som foregik i deres umiddelbare nærhed. Og når de kunne gøre dette, var det sandsynligvis, fordi de så handlingerne som acceptable eller i hvert fald autoriserede fra højere sted.

Der gik forholdsvis lang tid efter frigivelsen af de første fotografier, før Rumsfeld informerede kongressen og den øvrige regering. Kan man ikke som i tilfældet med de førnævnte fotografier hævde, at denne tavshed havde sin baggrund i, at Rumsfeld ikke så det, billederne viste, som utilladelige praksisser, eller i hvert fald at han så dem som praksisser, der var nødvendige og legitime den igangværende krig mod terror taget i betragtning (Strauss, 2004: 10-11)?

“Det er vitalt, at vi benytter alle til rådighed stående midler for at nå vores

mål”, sagde vicepræsident Dick Cheney i sit første interview efter 11. september. Bush selv betoner stadig, at hændelserne den 11. september fordrer et “nyt paradigme”, “en ny måde at tænke krigens love på” (Strauss, 2004: 6). “Alt, hvad jeg ønsker at sige, er, at der var et ’før 9/11’ og et ’efter 9/11’”, er CIA’s koordinator for terrorbekæmpelse Cofer Black blevet kendt for at have sagt, men hans udtalelse viser et mere generelt holdningsskift (Brown, 2005: 978). Man har givet vidst, at man ikke handlede i Geneve-konventionernes ånd, men kalkulen må have været, at fordelene ved at skubbe konventionerne til side og operere mere frit oversteg omkostningerne ved en faldende international anseelse.

Rumsfeld gjorde to ting, som havde stor betydning for det, som skete i Abu Ghraib. For det første sendte han generalmajor Geoffrey Miller, som ledede faciliteterne i Guantanamo, til Abu Ghraib for her at indføre de samme teknikker, som blev anvendt i Guantanamo. Abu Ghraib blev, som det hedder i officielle dokumenter, “gitmorized”, hvilket direkte oversat betyder, at Abu Ghraib blev “guantanamoiseret”: “bissen blev skuet på” (Strauss, 2004: 17). De særlige teknikker, som var blevet anvendt i Guantanamo, var tiltænkt nøglefanger med betydende positioner i al Queda. SAP-programmet (special action procedures) blev nu anvendt på alle og enhver. Et klart skred med andre ord. Noget af det, som man tog med fra Guantanamo, var brugen af stressende positioner, fjernelse af tøj og frarøvelse af søvn (Adams et al., 2005: 18). Der er ikke tegn på, at Miller anbefalede brug af seksuel fornedrelse, men den generelle skærpelse af teknikkerne har uden tvivl givet den ottehundrede bataljon indtrykket af, at de kunne give det fysiske og psykiske pres et hak mere. Det var Steven Carbone (undersekretær i forsvarsministeriets afhørings-tjeneste), der traf beslutningen om at indføre SAP-procedurene i USA’s fængsler i Cuba, i Afghanistan og i Irak, og man må derfor formode, at også Rumsfeld vidste besked.

I forbindelse hermed hævdede flere memoranda, og Jay Bybees som det væsentligste, at præsidenten i sin egenskab af chef for de væbnede styrker var hævet over loven og over internationale konventioner. Præsidenten “nyder fuld diskretion i udøvelsen af sin funktion som øverstbefalende”, hvilket også vil sige, at han er i fuld kontrol over forhørsprocesser (Strauss, 2004: 13-14). Han kan med andre ord autorisere tortur, hvis han finder det nødvendigt. Som det lyder i memorandumet vil en forhørsleder, “som gør en fjendtlig kombattant ondt under et forhør”, være undskyldt, hvis han gør dette “for at forhindre fremtidige angreb på de Forenede Stater” (Strauss, 2004: 13-14). Scenariet er det sædvanlige: den tikkende bombe. Hvis et større gode kan forsvares, så er mindre onde, for eksempel tortur, tilladt. At dette er dårlig jura, burde der ikke være tvivl om, og værd at bemærke er det, at disse vejledninger kommer fra chefen for administrationens kontor for juridisk vejledning, som er Jay Bybees formelle titel. At nogle af landets topjurister kan anbefale, at internationale konventioner sættes ud af kraft, og at præsidenten gives retten til at autorisere lovbrud, siger ganske meget om det klima, som herskede efter den 11. september.

Det andet væsentlige initiativ var en række memoranda angående definitionen af, hvad der talte som tortur. Alle disse memoranda er konsistente med ideen

om, at “man tog fløjlshandskerne af” (Danner, 2004: 33). For det første legitimerede de, at USA’s fanger ikke længere blev behandlet som krigsfanger underlagt Geneve-konventionerne. I et memorandum fra præsidenten og justitsministeriet hedder det, at USA vil vedblive med at behandle “fanger human og såfremt krigens realiteter tillader det i overensstemmelse med Genevekonventionernes principper” (Adams et al., 2005: 8). Det er her værd at nærlæse. Det centrale er referencen til krigens realiteter – en ladeport som kan legitimere hvad som helst, når blot der hævdes, at USA’s sikkerhed står på spil.

Det andet væsentlige element er, at forestillingen om, hvad der tæller som tortur, indsnævres radikalt. Hvad angår forhørsteknikkers psykiske konsekvenser, hævder Bybees memorandum, at de kun tæller som tortur, hvis de psykiske lidelser strækker sig over måneder eller år. Og som et yderligere kriterium skal det være intentionen, at “offeret” lider varig skade (Guiora, 2005: 18). Man kan med andre ord altid forsvare sig med, at det ikke var ens mening at gøre offeret ondt. Hvad angår den fysiske smerte, må den være at sammenligne med organsvigt for at være som tortur (Adams et al., 2005: 8f.). Bybee får altså defineret tortur så snævert, at den stort set ikke findes. Lewis skriver i en lakonisk kommentar til rækken af memoranda:

“Memoerne minder om de råd, en gangsteradvokat giver til en mafiaboss om, hvordan man finder huller i loven og holder sig ude af fængsel. At undgå at kunne straffes er bogstavelig talt memorandumets tema. Amerikanere, som udsætter tilfangetagne fanger for et fysisk pres, kan undslippe straf, hvis de kan vise, at de ikke havde til ’hensigt’ at forsage ’alvorlig fysisk eller mental smerte eller lidelse’. Og ’hvis en intention kunne påvises, så kunne en anklaget undvige ved at svare, at hans handlinger ikke var forbudt i henhold til regelsættet” (Hersh, 2004: 18).

Hvor stor betydning Bybee-memorandumet har haft er uklart, men det var ikke den eneste obskure juridiske rapport, som så dagens lys i Washington (Strauss, 2004: 15). Hvis vi vender os mod konsekvenserne for praktikerne i Abu Ghraib, siger det sig selv, at det efterhånden var uklart, hvad der kvalificerede som tortur. Al sund fornuft tilsiger, at soldater i felten skal have så klare retningslinjer som overhovedet muligt. Når man så tilføjer, at de ansatte i brigaden, som udførte de ydmygende handlinger, alle var dårligt træned, og at hierarkiet mellem dem og deres overordnede var uklart, havde vi en situation, hvor der fra officiel side stort set ikke er brems på, hvad man kan opfatte som tilladt (Adams et al., 2005: 12).

Man har ikke direkte sagt, at fangerne skulle ydmyges seksuelt, men man skabte et klima, som gav de underordnede en forestilling om, at de leverede, hvad der var ønsket. Det betyder ikke nødvendigvis, at forsvarsministeriets elite kendte til mishandlingerne, men omvendt må man sige, at der i hvert fald ikke var noget i deres adfærd, udtalelser og retslige og quasiretslige interventioner, som forhindrede, at noget sådant kunne ske. Tværtimod fjernede de det værn, som normalt sættes op mod sådanne excesser, nemlig de internationale konventioner.

Vi mangler nu to elementer for at fuldende analysen. For det første det væsentlige spørgsmål om, hvilken betydning offentliggørelsen af fotografierne havde

for skandalens karakter og forløb. Hvad er det, som er så særligt ved det fotografiske medium? For det andet mangler vi at analysere reaktionen, som fulgte efter offentliggørelsen. Hvorledes forholdt centrale politiske aktører sig til det budskab, billederne sendte, eller bedre, hvorledes fortolkede de billederne?

Fotografier

Umiddelbart før billederne fra Abu Ghraib blev frigivet, viste en anden sag, at omgangen med fotografisk materiale også af Rumsfeld blev tillagt utrolig stor betydning. Rumsfeld brokkede sig højlydt over, at amerikanske soldater agerede som turister, der i strid med loven tog ulovlige fotografier og sendte disse videre til pressen (Sontag, 2004b). Rumsfelds beklagelse kom i forbindelse med billeder af kister, som blev transporteret hjem til USA. Disse billeder nedbrød troppernes moral og illusionen om en krig uden ofre (på amerikanernes side forstås). Rumsfeld reagerede derfor prompte og forbød soldaterne at besidde mobiltelefoner med fotofunktion. Lige så sigende er det, at Rumsfeld først reagerede på overgrebene i Abu Ghraib, da fotografierne blev offentliggjort. Han havde i to foregående år modtaget utallige rapporter om mishandlinger, men uden at reagere (Macmaster, 2004: 13). Den sene reaktion blev forklaret som følger: “Du læser om det, og det er en ting. Du ser disse fotografier, og det er bare ufatteligt. De [rapporterne] var ikke tredimensionelle. De var ikke videoer. Der var ingen farver. Dette var noget helt andet” (Hersh, 2004: 65).

Hvorfor er fotografier noget helt andet? Svaret er helt sikkert ikke blot, at fotografierne viser ting i farver og tre dimensioner, om end dette selvfølgelig gør oplevelsen af billederne mere intense end læsningen af skreven tekst. Roland Barthes giver en del af svaret. Fotografiet indgyder rædsel i beskueren, fordi der ikke kan stilles spørgsmål ved dets materialitet. Fotografiet fungerer som en referent, der henviser til tingene, som de var. Fotografier forstås altså som objektive repræsentationer, der korresponderer med det, der afbildes, i et ét-til-ét-forhold. De er et vindue, som åbnes mod realiteten. Fotografier er, i hvert fald dem, som tages af amatører, kunstnerisk set af ringe værdi, og de ses derfor som mindre manipulerende end for eksempel oliemalerier og romaner (Sontag, 2004c: 24). Man “tager” fotografi, men “producerer” billeder og romaner (Sontag, 2004c: 41). Et fotografi, eller rettere fotografiet i forhold til den gængse forståelse, sletter alle spor af sin oprindelse – af den tekniske proces, som ligger bag dets fremstilling. På tilsvarende vis kan fotografier modstilles skreven tekst, som i højere grad åbner sig for fortolkning (Taylor, 2005: 44).

Denne idé om korrespondens og objektivitet er selvfølgelig forfejlet. Fotografier er blot et udsnit af og et perspektiv på verden, som det reificerer. Fotografiet fastholder og foreviger et øjeblik og skaber i beskueren en samtidighed med dette øjeblik. Men det øjeblik, som fotografiet fastholder, forbliver et fragment (Kear, 2005: 109). Fotografier har på denne vis to modsatrettede egenskaber: Objektivitet og partialitet. Det første handler om, at det er en maskine, som reproducerer noget “derude”, og det andet handler om, at der altid står en bag kameraet. Fotografiet er i et hug både beskrivelse og fortolkning (Sontag, 2004c: 23). Jeg indledte med at hævde, at flere af billederne fra Abu Ghraib havde fået

ikonisk karakter. Fotografier er netop dette – ikoner. De symboliserer ikke, men afbilleder noget i et ét-til-ét forhold.

Fotografiet kan fryse et øjeblik, og når det er så effektivt, skyldes det, at vi er omgivet med fjernsyn, video og andre billeder non-stop. Fotografiet fortætter en kompliceret sammenhæng, det vælger bestemte aspekter ud og ignorerer andre, og endelig sættes det skildrede på spidsen. Fotografiet virker som et citat eller et slogan (Sontag, 2004c: 19). Billederne fra Abu Ghraib skar igennem myriaderne af informationer og rapporter og reducerede deres budskab til blot et billede eller i hvert fald nogle få.

Nogle ville sikkert sige, at man med billederne fra Abu Ghraib så ondskaben direkte i ansigtet. Fotografiet minimerer afstanden mellem offeret og beskueren (i både tid og rum), og som sådan kalder det på en moralsk involvering. Vi kan handle moralsk og fordømmende på baggrund af billedet, eller vi kan forholde os kynisk indifferente. Men uanset hvad vi gør, må vi forholde os til dem (Sontag, 2004c: 37-38). Det er denne binding mellem billedet og beskueren, som er så intens ved fotografier. Det er med andre ord vanskeligt at skabe en afstand. Fotografierne bringer os tæt på – ofte føler vi det er for tæt på (p. 56). Det siger: “Stop dette! Gør noget!” Og i et mere erindrende perspektiv: “Se, hvad mennesket var i stand til at gøre. Glem det aldrig!” (p. 102).

Men herfra og til moralsk handlen og refleksion er der et stykke. Man kan blive så vant til billeder af uhyrlig lidelse, at man til sidst bliver følelseskold (Sontag, 2004c: 104-105). Sontag nævner her sundhedsmyndighederne i Canada, som forsynede cigaretpakkerne med billeder af ødelagte lunger, hjerter, tænder og hjerner. Sådanne billeder skulle ifølge myndighedernes beregninger være 60 gange så effektfulde som skreven tekst. En chokeffekt kom også, men den varede ikke ved (pp. 72-73). Det samme gælder vel med billederne fra Abu Ghraib. Efter den første runde med offentliggørelse af fotografier fra Abu Ghraib faldt interessen kraftigt. Der er ingen sikker vej fra chokket til refleksionen og fra refleksionen til handlingen (pp. 104-105).

Det er klart, at billederne siger mindst lige så meget om dem, som der tager dem, som de siger om deres motiver. Deres kontekst er helt klart 1960'ernes seksuelle frigørelse og mængden af pornografiske billeder, som cirkulerer frit på nettet (Bourke, 2005: 43). Som Davis understreger, så er der intet spontant i billederne. De er kommodificerede på samme måde, som porno er det.

“Det åndløse smil på menig Englands ansigt minder om kvinden i en pornofilm, der giver sig hen til kameraet som en anden Playboy-kanin. Idiotten, som forsøger at overbevise sig selv og den mandlige beskuer om, at dette er, hvad kvindens lyst handler om: den ’kom-og-tag-mig-lige-som-du-lyster-jeg-er-her-kun-for-at-tilfredsstille-dig-kom-nu’-agtige fremtoning” (Davis, 2005: 80-81).

Billederne er en “perfekt hybrid” mellem reality-fjernsyn og pornografi. Det med pornoen har jeg allerede forklaret, og at det er reality-tv handler selvfølgelig om ønsket om at blive iagttaget (og dermed anerkendt) af andre. Vores samfund minder om det skuespilsamfund, Debord for snart mange år siden beskrev. Enhver situation skal gøres spektakulær og billedlig for at blive oplevet som reel.

Selv mennesker ønsker at blive billeder: *celebrities* (Sontag, 2004c: 97). I denne forstand er det mest chokerende ved billederne fra Abu Ghraib deres normalitet: at de netop ikke chokerer; at vi har alle ressourcerne til rådighed for at afkode deres indhold (Gordon, 2004: 1).

Fotografier kan få os til at erindre, de kan chokere, men de får os ikke til at forstå. Til det behøver vi narrativer (Sontag, 2004c: 80). Det er med andre ord væsentligt at undersøge forsøgene på at italesætte fotografierne indhold (Giroux, 2004: 791). Vi har tidligere i artiklen været omkring de fortolkningsrammer, krigen mod terror udstak, og vil nu vende os mod de diskurser, som blev aktiveret efter fotografiernes offentliggørelse. Vi kan på ingen måde nå hele vejen rundt og vil derfor i det følgende fokusere på de neokonservatives fortolkningsbidrag. Artiklen her kan i øvrigt selv ses som et fortolkningsbidrag af modsatrettet observans. Sontag og andre af de citerede skribenter er jo på ingen måde blot videnskabeligt beskrivende. De bidrager også til skabelsen af alternative meningsrammer – modnarrativer.

Cover up

Žižek (2004) genfortæller i sin bog om Irakkrigen vitsen om den ødelagte kedel. Freud brugte den oprindeligt for at illustrere, at der i drømmene ikke findes modsætninger, og det samme mener Žižek gør sig gældende i den igangværende krig i Irak. Historien lyder sådan her: En mand har lånt en kedel af en anden, og da han afleverer den, er der hul i den. Han kommer nu med tre argumenter: (1) Jeg lånte aldrig en kedel af dig, (2) jeg afleverede den til dig uden hul i, og (3) kedlen var allerede ødelagt, da jeg lånte den af dig. Reaktionen på billederne fra Abu Ghraib fulgte en tilsvarende kedellogik: (1) Det var ikke tortur, men snarere mishandling, og det var udført af nogle få brodne kar – tortur er med andre ord ikke noget, USA gør. (2) Det var tortur, men den stadige kritik af dette er udtryk for en manglende patriotisme, der skader USA og gør den militære mission i Irak stadig vanskeligere. Og endelig (3): Tortur er nødvendig i kampen mod terror – men USA anvender denne på en mere etisk forsvarlig måde end totalitære stater. Altså tre indbyrdes kontradiktoriske strategier: fornægtelse, ignorering og omvalorisering.

Første fortolkningsbidrag: Rumsfelds første reaktion på billederne var at benægte deres indhold: "Mit indtryk er, at anklagen indtil nu lyder på misbrug, som efter min mening teknisk adskiller sig fra tortur ... og derfor vil jeg ikke tale om tortur" (Sontag, 2004a). Det, billederne viste, var uacceptabelt og uamerikansk. Rumsfeld var tydeligt træt af den megen kritik af USA's behandling af deres fanger, som han allerede i 2002 forklarede som udtryk for "isolerede lommer af international hyperventilation" (Hersh, 2004: 17). Tortur eller ej, så satte fotografierne selvfølgelig USA i et dårligt lys. Det var derfor væsentligt at fremstille hændelserne som isolerede sådanne. De 50-100 mennesker, som var involveret i torturen, var en forsvindende minoritet set i forhold USA's massive troppekonzentrationer i Irak. Der var tale om få brodne kar. Rumsfeld i et interview med CBS News:

“Der er helt sikkert ingen i hæren, som har en undskyldning for at opføre sig, som disse fotografier viser, at de gør. Vi ved, at de 1,4 millioner mænd og kvinder i uniform og de fremragende folk i reserven er fine, dygtige og retskafne folk, som ikke gør den slags ting. ... Det er uacceptabelt” (Brown, 2005: 977)

Det næste og logiske træk var så at forklare, hvorfor disse folk var en minoritet. Strategien var her at psykologisere. Lynndie Englands adfærd blev forklaret med, at hun var en del af det, man lakonisk kalder “trailer trash”. Altså de fattige og dårligt uddannede hvide, som, fordi de ikke kan få andet job, søger mod militæret på midlertidige kontrakter (Younge, 2004). Den republikanske senator Ben Campbell undrede sig over, hvordan disse folk var kommet ind i hæren (Giroux, 2004: 789), og general Kimmit advarede mod, at man baserede sin bedømmelse af den amerikanske hær på nogle få afvigere (Brown, 2005: 976).

Denne forklaringsstrategi havde to store problemer. For det første så virkede de fleste af de involverede, med Charles A. Grander Jr. som undtagelse, som normale og velfungerende personer. Sabrina Harman – hende, der rækker tommelen op ved siden af en død soldat – beskrives af nogle som så god, at hun ikke kunne slå et insekt ihjel. Som en, der ville samle det op og bære det uskadt ud i haven (Rahimi, 2004: 4). For det andet var det selvfølgelig et problem, at en lang række andre overskridelser af konventionerne blev kendte i kølvandet på offentliggørelsen af fotografierne. Det lignede et mønster: Guantanamo, Bagram, Abu Ghraib, de hemmelige fængsler i Europa, udliciteringen af torturopgaver til mindre “fintfølende” allierede osv.

Andet fortolkningsbidrag: Efter at det efterhånden stod klart, at hændelserne ikke kunne benægtes og havde et større omfang end først antaget, blev strategien at kritisere kritikerne for ikke at være bevidst om den skade, de forvoldte på USA's omdømme. Som John Ashcroft sagde i maj 2003, så går de, som kritiserer USA's krig mod terror, terroristernes ærinde. De underminerer den nationale enhed og evnen til at slå afgørende til mod terroristerne (Norris, 2004: 255). Den republikanske formand for senatet John Warner fra Virginia sagde, at det var hans “stærke fornemmelse, at de nyeste billeder” ikke skulle offentliggøres. Jeg tror, at det muligvis kan udgøre en fare for mænd og kvinder fra de væbnede styrker, når de, under stor risiko, tjener deres land” (Sontag, 2004b). Og sidst den republikanske senator James Inhofe:

“Jeg er så oprørt over pressen og de politikere og politiske dagsordner, som tjenes ved dette. Jeg er også oprørt – oprørt over, at vi nu har så mange humanitære apostle [do-gooders], som gransker disse fanger for at lede efter menneskerettighedskrænkelser, alt imens vores tropper, vores helte, kæmper og dør” (Giroux, 2004: 787).

Kritikerne gjorde et stort nummer ud af mishandlingerne. De overdrev deres karakter og betydning. Forsvaret var imidlertid nu ikke længere, at disse var udtryk for afvigende adfærd, men derimod at man måtte forvente noget sådant i en krigszone. Den højreorienterede Rush Limbaugh sagde: “Du ved, man skyder på dem hver dag. Jeg taler om folk, der morer sig. ... Har du aldrig hørt om

følelsesmæssigt afløb?” (Sontag, 2004a: 3). Soldaterne havde lettet trykket og involveret sig i uskadelige drillerier.

Problemerne i forbindelse med denne fortolkningsstrategi var ikke overraskende torturens omfang og karakter. Hvis fangerne dør som konsekvens af soldaternes “følelsesmæssige” afløb, så står man over for et problem, som ikke kan negligeres på denne måde. Endvidere var det et problem, at religiøse konservative begyndte at kritisere en depraveret amerikansk kultur for excesserne i Irak. Det var folk, som var vokset op med MTV, hård porno og voldsfilm (Giroux, 2004: 787). Den logiske vej ud af problemerne blev i forlængelse heraf at hævde, at overgrebene var begrundet i sikkerhedspolitiske nødvendigheder.

Tredje fortolkningsbidrag: I tiden efter offentliggørelsen af fotografierne begyndte FBI at lække historier om situationer, hvor de af hensyn til den nationale sikkerhed var nødt til at anvende tortur. Tortur var nu gået fra at være en exces eller en smudsig hemmelighed til at være noget, man af patriotiske og sikkerhedsmæssige grunde kunne udføre med god samvittighed. Der var i forlængelse af CIA’s læk en lang række lederskribenter, som argumenterede for, at nu var tiden kommet, hvor man var nødt til at overveje tortur som en mulighed – *Newsweeks* Jonathan Alter var en af de centrale af disse lederskribenter. Robert Jackson slog fast, “at konstitutionen ikke var en selvmordspagt”, og at de civile friheder ikke måtte stå i vejen for hensynet til den nationale sikkerhed. “Vi må med et åbent sind erkende, at visse teknikker er afgørende for bekæmpelsen af terrorisme, såsom psykologisk forhør autoriseret ved en dommerkendelse” – “Ingen sagde, at dette ville blive kønt” (Macmaster, 2004: 3)

Fra akademisk hold er Alan Dershowitz (2002) kendt for at fremføre lignende argumenter. Krigens love må tilpasses til krigens, eller rettere terrorismens, nye realiteter. Tortur er for ham nødvendig for at skaffe nødvendige efterretninger. Hvis man vil gøre sit arbejde ordentligt, kan man ikke kunne undgå at overtræde nogle af menneskerettighedskonventionens regler. Og videre vil torturen, om så den er lovlig eller ej, altid blive brugt i en undtagelsessituation (Dershowitz, 2002: 4). Når nu det gælder, må man hellere regulere disse praksisser og forlange, at de er retsligt autoriserede og kodificerede. Der skulle ifølge Alan Dershowitz anbefalinger på denne baggrund udstedes særlige tilladelser til tortur – alle på casebasis: “Jeg er ikke for tortur, men hvis vi skal have det, må det i det mindste bemyndiges retsligt” (Cohen, 2005: 27). Dershowitz vil således tillade, at man stikker nåle ind under den mistænktes negle eller uden bedøvelse borer ned til vedkommendes nerver i tænderne (Macmaster, 2004: 4). Der er andre, som følger samme inddæmningsstrategi som Dershowitz – ved for eksempel at hævde, at torturen ikke blev udført af amerikanere og på Amerikas territorium, men af nogle af Amerikas allierede, der ikke var lige så “fintfølende” som den amerikanske opinion.

Problemerne med disse forslag er talrige: Grænserne for, hvad der tæller som tortur sænkes, hvilket vil føre til mere tortur og ikke mindre; frem for at være en undtagelse, en desperat sidste mulighed, bliver torturen til en regel; det er nærmest umuligt at beskrive og normere, hvilken type tortur man så kan acceptere; man bryder et fornuftigt tabu osv. (Žižek, 2005). Som Cohen hævder, lider ideen

om tortur light af samme problemer som diet coke eller fedtfri ostekage – man tror, man kan få tortur uden tortur, og det er naturligvis en illusion (Cohen, 2005: 25). Endelig er det bemærkelsesværdigt, at alle disse scenarier om tikkende bomber helt ignorerer den historiske kontekst, som er afgørende for andre landes holdning til USA's udenrigspolitik (Macmaster, 2004: 2). Denne sidste kritik vil jeg i det følgende tage op. Den udgør et fjerde fortolkningsbidrag og en viden, som de tre øvrige fortrænger eller ignorerer. Eller sagt på en anden måde: Det, som forbinder de tre foregående forklaringsstrategier, er negligeringen af den fjerde.

“That Free Dom foy Bosh”

Jeg indledte denne artikel med kort at omtale billedet af en mand i kristuspositur og med ledninger fastgjort på arme og ben. Dette billede danner baggrund for en karikatur, som Sallah Edine Sallat har malet på en murvæg i Bagdad. Ved siden af portrættet af manden har Sallat malet et portræt af frihedsgudinden. Statuen har fået en Ku Klux Klan-hætte over hovedet, og statuens mørke øjenhuller er derfor nu maskens huller. I stedet for at holde frihedens flamme i hånden rækker statuen nu op efter en kontakt, som er forbundet med ledningerne hen til fangen. Under billedet står der “That Free Dom foy Bosh” (Michell, 2005: 304). Det interessante er selvfølgelig den omvendning, der ligger i billedet. Billederne fra Abu Ghraib er karakteriseret ved at vise ofrene som underkastede og tavse. De har intet ansigt og ingen stemme. Mange har interesseret sig for, hvilken type person England og Graner var. Meget få har interesseret sig for ofrene. Sallat nøjes ikke med at tildække hovedet på frihedsgudinden. Hun forsøger også aktivt at skabe et modnarrativ – hun ser sagen fra et irakisk perspektiv. Og hvad består dette narrativ så i? Tegningen påpeger naturligvis det paradoksale i, at friheden “vindes” ved at krænke og torturere menige irakere. Som en kommentator skriver, tog amerikanerne til Irak for at give irakerne demokrati og frihed, men de endte med at eksportere en opdateret version af Ku Klux Klan (Gordon, 2004: 2). Interessant er det også, at man i litteraturen om undtagelsestilstande taler om, at Justicia får et klæde hængt over sig. Retten suspenderes i undtagelsestilstanden, og man kan sige, at amerikanerne på samme måde reelt suspenderer friheden i Irak. Meget forsøges legitimeret med henvisning til kampen mod terror – for meget! Interessant er naturligvis også de historiske referencer, som billedet rummer. Jeg har tidligere nævnt de ubehagelige paralleller mellem billederne fra Abu Ghraib og billeder af lynchninger af sorte. Men parallellerne stopper ikke her. Gordon skriver:

“Set under ét, så udgør fotografierne et amerikansk familiealbum af racistisk og pornografisk ikonografi: Den hætteklædte irakiske mand, som står med armene spredt ud og ledninger påsat hans krop, giver mindelser om en nøgen afrikansk mand, som står på en auktionsblok og venter på at blive solgt. En irakisk mands ansigt forvredet i smerte og presset mod tremmerne alt imens hunde slippes løs mod ham associerer til borgerrettsforkæmpere, som kæmper for at undslippe politihunde og brandslanger i Alabama. Billedet af nøgne irakiske mænd mast eller bundet sammen eller stablet i pyramider finder sit lige i afrikanske mænd og kvinder, som hiver efter vejret og dør på slaveskibe. Den irakiske mand, som trækkes op af

fængslets guly, og som holdes i en snor, viser hen til billedet af en sort mand fra Syden, som netop er skåret ned fra et træ i Mississippi, eller til James Byrd, som blev slået til døde, indtil hans hoved løsned sig fra kroppen i Jasper Country, Texas” (Gordon, 2004: 2).

Det, som sker i citatet ovenfor, er forsøget på at reflektere billederne tilbage på deres afsender. Hvad var det, som gjorde fotografierne mulige? Hvilken kultur var de rundet af? Var disse ydmygende praksisser beordret, autoriseret eller opmuntret fra højere sted? Som Sontag skriver, så er spørgsmålet ikke, hvem og hvor mange der udfører disse grusomme handlinger, men hvad det er for en politik og et klima, som legitimerer og opmuntrer dem. “Set i det lys er billederne os” (Sontag, 2004a).

“Med mishandlingen af nye elever på mange amerikanske forstads-gymnasier og indvielsesritualer med fysisk brutalitet og seksuel ydmygelse i universitetsmiljøer og sportsklubber er USA blevet et land, hvor vold og fantasierne om det anses for god underholdning, skæg og ballade. Hvad der før blev regnet for pornografi og udtryk for ekstreme sadomasochistiske tilbøjeligheder – som i Pier Pasolinis sidste, næsten ubærlige film ‘Salo’ (1975), der viser torturorgier i et fascistiskjøl i det nordlige Italien ved afslutningen af Mussolini-æraen – gøres nu af nogle til helt normal, dristig leg eller afløb” (Sontag, 2004a: 3).

Hvor langt disse analogier rækker, vil jeg ikke diskutere her. Jeg ser dem primært som strategiske interventioner og som opfordringer til selvkritik. I disse to funktioner overskrider analogierne naturligtvis det rent beskrivende – eller rettere kun som sådan er de interessante. Trækket er ikke ulig det, som findes i Horkheimer og Adornos *Oplysningens dialektik*. Hvor det i dette værk var oplysningens omvendning til fascisme, som stod centralt, har jeg her undersøgt bagsiden af kampen for frihed, demokrati og humanitet. Forudsætningen for at bekæmpe denne skyggeside er at erkende, at den findes. En genuint selvkritisk attitude er efter min mening den eneste etisk forsvarlige måde at forholde sig til billederne fra Abu Ghraib på. Og hvad vil det så mere præcis sige? Jo det fordrer en tilgang til den politiske kommunikation, her af selve billederne fra Abu Ghraib og diskussionen af deres cirkulation i medierummet, som er dobbeltsidig. Man må på den ene side afdække de politiske strategier, som former og farver produktionen og receptionen af billederne, og på den anden side omvende de stereotyper og *common sense*-attituder, som formes gennem disse. Nærværende analyser er derfor både en beskrivelse af sagen om fotografierne fra Abu Ghraib og de praksisser, som de dokumenterer og et perspektiv på disse.

Litteratur

Adams, Guy B., Danny L. Balfour and George E. Reed (2005). “Putting Cruelty First: Abu Ghraib, Administrative Evil and Moral Inversion”, paper prepared for presentation to “Ethics and Integrity of Governance: a Transatlantic Dialogue”, Leuven, Belgium, 02-05.06.

- Arnold, Roberta (2004). "The Abu Ghraib Misdeeds. Will There Be Justice in the Name of the Geneva Conventions?", *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 2, No. 4, pp. 999-1006.
- Bourke, Joanna (2005). "Sexy Snaps", *Index on Censorship*, No. 1, pp. 39-45.
- Brown, Michelle (2005). "'Setting the Conditions' for Abu Ghraib: The Prison Nation Abroad", *American Quarterly*, Vol. 53, No. 3, pp. 973-997.
- Bush, George Jr. (2004). "Remarks by President Bush", 30.04, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/04/print/20040430-2.html>
- Carby, Hazel (2004). "A strange and bitter crop: the spectacle of torture", *Open Democracy*, www.openDemocracy.net
- Cohen, Stanley (2005). "Post-Moral Torture: From Guantanamo to Abu Ghraib", *Index on Censorship*, No. 1, pp. 24-30.
- Danner, Mark (2004). *Torture and Truth. America, Abu Ghraib, and the War on Terror*, London: Granta Books.
- Davis, Walter A. (2005). "Passion of the Christ in Abu Ghraib: Toward a New Theory of Ideology", *Socialism and Democracy*, Vol. 19, No. 1, pp. 67-93.
- Dershowitz, Alan M. (2002). *Why Terrorism Works: understanding the threat, responding to the challenge*, New Haven: Yale University Press.
- Feldman, Allen (2004). "Abu Ghraib: Ceremonies of nostalgia", *Open Democracy*, www.openDemocracy.net
- Giroux, Henry A. (2004). "Education after Abu Ghraib. Revisiting Adorno's politics of education", *Cultural Studies*, Vol. 18, No. 6, pp. 779-815.
- Gordon, Max (2004). "Abu Ghraib: postcards from the edge", *Open Democracy*, www.openDemocracy.net
- Hersh, Seymour M. (2004). *Chain of Command*, London: Penguin.
- Kear, Adrian (2005). "The Anxiety of the Image", *Parallax*, Vol. 11, No. 3, pp. 107-116.
- Lewis, Anthony (2004). "Making Torture legal", *New York Review of Books*, 27.05.
- Lewis, Michael (2003). "The Role of the Self in Shame", *Social Research*, Vol. 70, No. 4, pp. 1181-1204.
- Macmaster, Niel (2004). "Torture: from Algiers to Abu Ghraib", *Race & Class*, Vol. 46, No. 2, pp. 1-21.
- Michell, W.J.T. (2005). "The Unspeakable and the Unimaginable: Word and Image in a Time of Terror", *ELH*, Vol. 72, pp. 291-308.
- Norris, Andrew (2004). "'Us' and 'Them': The Politics of American Self-Assertion After 9/11", *Metaphilosophy*, Vol. 35, No. 3, pp. 249-272.
- Packer, John (2004). "Abu Ghraib: origins and future of a scandal", *Open Democracy*, www.openDemocracy.net
- Patai, Raphael (1973). *The Arab Mind*, New York: Scribner.
- Pirouz, Rouzbeth (2004). "Empire's mockery", *Open Democracy*, www.openDemocracy.net
- Rahimi, Babak (2004). "Ishraqat, Part II: Torture and War: Lessons from Abu Ghraib", *Nebula*, Vol. 1, No. 2, pp. 1-13.
- Sante, Luc (2004). "Tourists and Tortures", *The New York Times*, 11.05.
- Shapiro, David (2003). "The Tortured, Not the Torturers, Are Ashamed", *Social Research*, Vol. 70, No. 4, pp. 1131-1148.
- Sontag, Susan (1979). *On Photography*, London: Penguin.
- Sontag, Susan (2004a). "At se andre tortureret", *Politiken*, 29.05.
- Sontag, Susan (2004b). "Krig mod terror er krig uden ende", *Politiken*, 30.05.
- Sontag, Susan (2004c). *Regarding the Pain of Others*, London: Penguin.
- Strauss, Marcy (2004). "The lesson of Abu Ghraib", *Legal Studies Paper No. 2004-18*, September, <http://ssrn.com/abstract=597061>
- Sussman, David (2005). "What's Wrong with Torture?", *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 33, No. 1, pp. 1-33.

- Taylor, John (2005). "Iraqi torture Photographs and Documentary Realism in the Press", *Journalism Studies*, Vol. 6, No. 1, pp. 39-49.
- Thukral, Susmita (2004). "Understanding Shame and Humiliation in Torture", <http://humiliationstudies.org/documents/ThukralFinalHumiliation.pdf>
- White, Josh, Christian Davenport and Scott Higham (2004). "Videos Amplify Picture of Violence", *Washington Post*, 21.05.
- White, Josh and Scott Higham (2004). "Use of Dogs to Scare Prisoners Was Authorized", *Washington Post*, 11.06.
- Younge, Gary (2004). "Blame the white trash", *Guardian*, 17.05.
- Žižek, Slavoj (2004). *Iraq. The Broken Kettle*, London: Verso.
- Žižek, Slavoj (2005). "Politics: Between Terri Schiavo and Guantanamo", www.lacan.com
- Žižek, Slavoj (2006). "Heinrich Himmler i Hollywood", *Information*, 14.01.